

14

Advocaten 24/7 integer

Prof. mr. D.J.B. de Wolff

Advocaten zijn integer en onthouden zich van handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt. Dat is met zoveel woorden vastgelegd in art. 10a lid 1 Advocatenwet (Aw). Deze opdracht dient het belang van een goede rechtsbedeling. De plicht tot integer handelen geldt volgens de aanhef van het artikel 'bij de uitoefening van het beroep'. Maar daarbuiten? Hebben collega's, de balie, de deken en de tuchtrechter iets te maken met privégedrag dat niet deugt: met misdrijven, overtredingen, grensoverschrijdend gedrag, wanbetaling en ander verzuim, beledigingen en leugen(tje)s waar advocaten zich buiten de beroepsuitoefening aan bezondigen? In deze bijdrage onderzoek ik in hoeverre van advocaten vanwege hun bijzondere positie in de rechtsstaat ook in het privéleven integer gedrag verwacht mag worden. Ik geef hierna eerst een historisch overzicht (par. 1), vervolgens ga ik in op de integriteitstoetsing van aspirant-advocaten (par. 2) en op recente tuchtspraak over het privégedrag van advocaten (par. 3). Dan komt de samenloop tussen tucht- en strafrecht aan de orde (par. 4). Ik rond af met een korte slotbeschouwing (par. 5).

1. Historisch overzicht

Advocaten dragen van oudsher een (gezamenlijke) verantwoordelijkheid voor het beeld dat het publiek heeft van de beroepsgroep.¹ Bij de invoering van de Advocatenwet in 1952 was het doel van het advocatentuchtrecht het weren en beteugelen van misslagen in de praktijkuitoefening en van inbreuken op de verordeningen van de NOvA, alsmede van inbreuken 'op de eer van de stand der advocaten'.² Volgens Sanders werd in de vooroorlogse tuchtspraak aan het begrip 'standseer'

zowel het optreden van de advocaat getoetst als diens levenswandel. Iedere advocaat werd gezien als verantwoordelijk voor het beeld dat het publiek van de beroepsgroep heeft.³

Op grond van de gedragsregels moesten advocaten zich ervan bewust zijn dat de tradities van het beroep en hun plaats in de maatschappij het in acht nemen van 'een zeker decorum' vereisten, zowel in het beroep als daarbuiten (regel 3 van de ereregelen 1968). Het overladen zijn met schulden werd in strijd geacht met de eer van de stand en advocaten behoorden zich te onthouden van gedragingen die 'naar buiten aanstoot geven'. Destijds oordeelde de tuchtrechter dat een handeling die geen misslag is in de praktijkuitoefening wel een inbreuk kan vormen op de eer van de stand. Daarvan was bijvoorbeeld sprake bij opzettelijke misleiding als bestuurslid van een stichting en bij het niet-nakomen van afspraken die een advocaat, om executie van een vonnis te voorkomen, met een gemeente had gemaakt over de ontruiming van een perceel. In het algemeen zou ook sprake zijn van een inbreuk op de eer van de stand bij uitoefening van een functie in een onderneming die strijdig is met de openbare orde of de goede zeden, of wanneer de aard van de onderneming en de daarbij betrokken personen in maatschappelijk of zedelijk opzicht van een 'te gering allooï' zijn. Maar de opvatting dat een advocaat zich ook in het privéleven 'volstrekt onberispelijk' heeft te gedragen en anders een inbreuk maakt op de standseer was volgens de tuchtrechter in haar algemeenheid onjuist.⁴ In de jaren 70 raakte het begrip standseer verouderd. Met de herziening van het tuchtrecht per 1986 was niet langer de bescherming van de eer van de stand de belangrijkste doelstelling van de tuchtspraak, maar de waar-

1 R. Sanders, *Orde en discipline*, Den Haag: Bju 2017, p. 70-72.

2 Idem, p. 73.

3 Idem, p. 70.

4 Ontleend aan G.P.M.F. Mols & V. Malherbe, *Tuchtspraak voor advocaten*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink, 1990, p. 32-36.

borging van een behoorlijke beroepsuitoefening met het oog op de belangen van de rechtzoekenden.⁵ Voorgesteld werd de standse als criterium te vervangen door de behoorlijkheidsnorm, die nog steeds in art. 46 Aw voorkomt: 'handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt.' Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel werd bij nota van wijziging voorgesteld dat criterium te verengen tot 'het belang van een behoorlijke rechtshulpverlening'. Na kritiek vanuit de beroepsgroep zelf werd die wijziging terugge draaid, omdat het optreden van een advocaat in een andere hoedanigheid dusdanig onbehoorlijk kan zijn dat een tuchtrechtelijke reactie gewenst zou kunnen zijn.⁶

Ook de gedragsregels evolueerden. Volgens regel 1 van gedragsregels 1980 gold dat advocaten zich, ook wanneer zij niet beroepshalve optreden, zodanig dienen te gedragen dat het vertrouwen in de advocatuur of in de eigen beroepsuitoefening niet wordt geschaad. Het tussenzinnetje 'ook wanneer zij niet beroepshalve optreden' werd in 1992 geschrapt. Daarmee werd beoogd de indruk te vermijden dat de gedragsregels zich rechtstreeks richten op de persoonlijke levenssfeer. Met de nieuwe formulering bleef niettemin duidelijk, aldus de toelichting, dat niet-beroepsmatige gedragingen wel degelijk het functioneren van een advocaat kunnen raken.⁷ Maar het vertrouwen in de beroepsgroep als geheel leek daarmee als relevant element toch wat onder te sneeuwen.

Ondanks de aanpassing van gedragsregel 1 bleef het schaden van het vertrouwen in de advocatuur door privégedrag toetssteen in de tuchtrechtspraak. Volgens Boekman laakte de tuchtrechter destijds gedragingen die 'zo zeer ingaan tegen wat van een behoorlijk advocaat mag worden verwacht dat zij reflecteren op de

gehele beroepsgroep, anders gezegd: omdat daardoor het vertrouwen in de advocatuur als zodanig wordt geschaad, zoals wanneer een advocaat privé of in een andere hoedanigheid een valse akte opmaakt, eigenrichting pleegt of onzorgvuldig omgaat met andermans geld.⁸

In de eenentwintigste eeuw komt het begrip integriteit sterker naar voren. De Commissie Advocatuur adviseerde in 2006 om kernwaarden te codificeren, waaronder de kernwaarde integriteit. Integriteit is bij uitstek noodzakelijk in het licht van het verschoningsrecht, dat hoge eisen stelt aan de legitimiteit van de advocatuur.⁹ Ook de Minister van Justitie stelde in de kabinetsreactie op het rapport dat alleen bij een integere beroepsuitoefening van de balie als geheel de bijzondere wettelijke positie van advocaten gelegitimeerd kan blijven.¹⁰ Gebrekkige integriteit in het privéleven kreeg in het advies en de kabinetsreactie geen expliciete aandacht, ook niet in het proces van wetwijziging dat daarop volgde en dat tot invoering van art. 10a Aw leidde.¹¹

Na de wetwijziging per 1 januari 2015 ondergingen ook de gedragsregels weer herziening, en wel per 2018. De tekstversie 1992 van gedragsregel 1 werd bij de herziening gehandhaafd (regel 1 lid 4). Maar er kwam ook een nieuwe regel: 9 lid 4. Deze schrijft voor dat advocaten, ook wanneer zij niet in de hoedanigheid van advocaat optreden, zich zodanig hebben te gedragen dat het vertrouwen in de advocatuur niet wordt geschaad. Hiermee werd in wezen gedragsregel 1 van 1980 hersteld.

Intussen had de tuchtrechter een vaste lijn in de toetsing van privégedrag ontwikkeld. Wanneer advocaten optreden in een andere hoedanigheid, bijvoorbeeld in privé, vindt een volle toetsing aan art. 46 Aw plaats indien er voldoende aanknopingspunten met de praktijkuitoefening zijn. Als die aankno-

5 R. Sanders, *Orde en discipline*, Den Haag: Bju 2017, p. 50.

6 Zie uitvoeriger over de parlementaire geschiedenis R. Sanders, *Orde en discipline*, Den Haag: Bju 2017, p. 77-78 en R.L. Herregodts, *Gemeenschappelijke normen voor vertrouwensberoepen*, Den Haag: Bju 2019, p. 72-73, die verwijst naar *Kamerstukken II* 1982/83, 16 094, 10, p. 2.

7 Toelichting gedragsregels 1992.

8 S. Boekman, 'De advocaat-curator en het advocatentuchtrecht', *Tijdschrift voor Insolventierecht* 1996/2, p. 27-30.

9 Commissie Advocatuur, *Een maatschappelijke Orde*, p. 21.

10 Brief van de minister van Justitie van 13 oktober 2006, *Kamerstukken II* 2006/07, 30 800 VI, nr. 13.

11 *Kamerstukken II* 2012/13, 32 382, 13, p. 3.

gingspunten ontbreken, toetst de tuchtrechter of het handelen of nalaten van de advocaat in het licht van de beroepsuitoefening 'absoluut ongeoorloofd' moet worden geacht en het vertrouwen in de advocatuur ondermijnt.¹² Rammeloo constateerde in 2010 dat de tuchtrechter steeds strenger waakt over het vertrouwen in de advocatuur.¹³

2. Hoe word je (geen) advocaat ?

Voor (her)inschrijving op het tableau is een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) noodzakelijk (art. 2 lid 6 Aw). Beoordeeld wordt in dat verband of de justitiële gegevens over de aanvrager een belemmering vormen voor een behoorlijke uitoefening van de advocatuur. Niet relevant is of feiten die een belemmering voor afgifte vormen plaatsvonden in de privé-sfeer, dan wel of er sprake is van een reëel recidivegevaar. Volgens het screeningsprofiel van de dienst Justis wordt van advocaten verwacht dat zij 'terdege strafrechtelijk integer' zijn en van hen wordt strikte naleving van de wettelijke voorschriften verlangd. Er geldt een terugkijktermijn van tien jaar, tenzij en voor zover er sprake is geweest van zedendelicten; dan geldt een onbeperkte terugkijktermijn. Relevant voor de screening zijn de volgende functiaspecten: geld, informatie en personen.¹⁴ Gekeken wordt onder meer naar het risico van diefstal, verduistering, vervalsen en witwassen, chantage of afpersing, diefstal van bedrijfs- of beroepsgeheimen, het lekken van informatie, vernieling of sabotage, misbruik van informatiesystemen voor de verspreiding van bijvoorbeeld kinderpornografie, zeden- en geweldsdelicten.¹⁵ Eenmaal ingeschreven hoeft een advocaat niet periodiek opnieuw

een VOG over te leggen, al zou dat in de toekomst kunnen veranderen.¹⁶

Een VOG is geen garantie voor beëdiging. Op grond van art. 4 lid 1 Aw kan de raad van de orde het verzoek tot inschrijving weigeren indien gegronde vrees bestaat dat de verzoeker als advocaat inbreuk zal maken op de voor advocaten geldende wetten, verordeningen en besluiten of zich anderszins schuldig zal maken aan enig handelen of nalaten dat een behoorlijke advocaat niet betaamt. Tegen deze weigering staat beklag open bij het hof van discipline (art. 5 Aw).

Ongegrond was het beklag van iemand die onherroepelijk was veroordeeld wegens de ('Deventer') moord in 1999 op een vrouw die hij als fiscaal adviseur had bijgestaan.¹⁷ Dat hij een VOG kon overleggen – naar aan te nemen valt wegens het verstrijken van de terugkijktermijn van tien jaar – stond aan toetsing aan art. 4 Aw niet in de weg. Het hof achtte gegronde vrees aanwezig dat hij zich schuldig zou maken aan handelen dat een behoorlijk advocaat niet betaamt. Het hof woog mee dat hij tot het slachtoffer van de moord in een vertrouwensrelatie stond, dat de samenleving door de moord ernstig was geschokt en dat de zaak, mede door zijn eigen optreden, nog steeds aandacht trok. Vergelijkbaar liep de ambitie af van iemand die was veroordeeld tot een gevangenisstraf van vierenhalf jaar wegens een poging tot doodslag, op twintigjarige leeftijd gepleegd. Ondanks dat hem tien jaar later een VOG was verstrekt, kon hij het hof niet overtuigen van de oprechtheid van zijn standpunt over de toedracht van het misdrijf. Hij bleef namelijk het feit ontkennen waarvoor hij was veroordeeld. Het hof kon ook niet toetsen of hij zich inmiddels in 'geheel andere

12 HvD 6 december 2013, ECLI:NL:TAHV:2013:336; HvD 9 januari 2017, ECLI:NL:TAHV:2017:4; HvD 26 maart 2018, ECLI:NL:TAHV:2018:52; HvD 12 december 2018, ECLI:NL:TAHV:2018:227.

13 L. Rammeloo, 'Voorbeeldig gedrag gevraagd. Privégedrag tuchtrechtelijk getoetst', *Advocatenblad Tuchtrechtspecial*, april 2010, p. 19-21.

14 Justis, *Verklaring Omtrent het Gedrag, Screeningsprofielen VOG NP*, p. 6.

15 Idem, p. 1.

16 In een brief over de Aanpak georganiseerde criminaliteit tijdens berechting en detentie, Kamerbrief van 22 november 2021, p. 11, schreef de Minister van Justitie en Veiligheid de mogelijkheid te onderzoeken om niet alleen bij beëdiging overlegging van een VOG te vragen, maar periodiek, bijvoorbeeld eens per vijf of tien jaar. Aanleiding voor de brief was de aanhouding van een advocaat van een verdachte in de EBI, voor wie die advocaat boodschappen naar buiten zou hebben gebracht.

17 HvD 3 juni 2013, ECLI:NL:TAHV:2013:YA4368.

omstandigheden' bevond en 'geheel was gere-socialiseerd'.¹⁸

Gegronnd was daarentegen het beklag van een verzoeker die als juridisch medewerker werkzaam was geweest bij een advocaat die herhaaldelijk tuchtrechtelijk was veroordeeld en uiteindelijk, mede wegens de door hem erkende handel in drugs en wapens, van het tableau was geschrapt. Van eigen concreet verwijtbaar handelen in relatie tot het handelen van die voormalige werkgever was geen sprake, aldus het hof.¹⁹ De aspirant-advocaat had overigens eerder al, in mei 2013, een beëdigingsverzoek ingediend, maar dat had hij toen, vanwege een relatief recente strafrechtelijke veroordeling, ingetrokken.

Een verzoeker zal eventuele omissies in de VOG aan de raad van de orde moeten melden. Dat een verzoeker dat niet zou hebben gedaan, werd hem althans door de tuchtrechter verweten.²⁰

3. De tuchtrechtspraak over privégedragingen van advocaten

Is een klacht over een privégedraging van een advocaat ontvankelijk²¹, dan maakt de tuchtrechter onderscheid tussen het gewraakte gedrag al naar gelang er voldoende aanknopingspunten met de praktijkuitoefening zijn of verwevenheid daarmee bestaat.

3.1 Voldoende aanknopingspunten of verwevenheid met de praktijkuitoefening

Is er sprake van voldoende aanknopingspunten of verwevenheid met de praktijkbeoefening, dan zal de rechter vol toetsen aan art. 46 Aw. In een privékwestie gebruik maken van het briefpapier van het kantoor of de hoedanigheid van advocaat noemen zal al snel gezien worden als een aanknopingspunt met de beroepsuitoefening.²² Van verwevenheid met de praktijkbeoefening was ook sprake toen een advocaat als procespartij tijdens een comparitie van partijen in een burengeschil uitvoerig zelf het woord voerde, ondanks het feit dat een kantoorgenoot hem als advocaat bijstond.²³ Een rechtsbijstandsverzekeraar, bij wie een advocaat privé verzekerd was, besloot om niet tot vergoeding over te gaan van een declaratie voor uren die de advocaat samen met een kantoorgenoot zou hebben gemaakt tegen het niet kinderachtige uurtarief van € 345 plus 6% kantoorkosten en btw. Het ging om een privégeschil tegen een watersportvereniging. Het verongelijkte gedrag na de afwijzing van de declaratie – de advocaat spande uiteindelijk een civiele procedure aan tegen de verzekeraar en ging in hoger beroep nadat hij in die procedure in het ongelijk was gesteld – en de dwingende en arrogante toon waren 'een advocaat onwaardig'. De raad legde de advocaat een berisping op.²⁴ Het deelnemen aan een tv-programma als deskundige op het gebied van het strafrecht bood voldoende aanknopingspunten en een dusdanige verwevenheid met de praktijkuitoefening om vol te

18 HvD 14 juli 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:239.

19 HvD 30 november 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:223.

20 HvD 14 januari 2011, ECLI:NL:TAHVD:2011:YA1470 (uiteindelijk kwam de verzwijging overigens niet vast te staan).

21 Een klacht ketst wel eens af op de ontvankelijkheidsstoets. In RvD Arnhem-Leeuwarden 26 april 2021, ECLI:NL:TADRARL:2021:125, verklaarde de voorzitter van de raad een klacht niet ontvankelijk die was gericht tegen handelen van een advocaat als 'bestuurder in privé' van een investeringsvennootschap. Ook in RvD Arnhem-Leeuwarden 13 maart 2019, ECLI:NL:TADRARL:2019:285, verklaarde de voorzitter van de raad een klacht tegen een advocaat over gedrag in een privéhoedanigheid niet ontvankelijk.

22 RvD Arnhem-Leeuwarden 30 april 2021, ECLI:NL:TADRARL:2021:70 en RvD Arnhem-Leeuwarden 25 mei 2018, ECLI:NL:TADRARL:2018:110 (klacht in beide gevallen – burengeschillen – inhoudelijk kennelijk ongegrond). RvD Den Haag 7 november 2016, ECLI:NL:TADRSGR:2016:235: klacht gegrond tegen een advocaat die vanaf zijn privé-e-mailadres mails verzond die hij ondertekende met de mr-titel voor zijn naam en de aanduiding 'advocaat' erachter.

23 HvD 10 maart 2017, ECLI:NL:TAHVD:2017:46. De advocaat had (als cliënt dus) geciteerd uit confraternele correspondentie, wat destijds nog in strijd was met de gedragsregels.

24 RvD Den Haag 4 januari 2021, ECLI:NL:TADRSGR:2021:20.

toetsen aan art. 46 Advocatenwet.²⁵ Een advocaat die tijdens een zitting bij de kantonrechter over een privékwestie het OM 'een criminele organisatie' en 'door en door verrot' noemde en verklaarde dat het OM de hand had in gepleegde fraudes, had zich met onder meer die uitlatingen zodanig (onnodig) grievend en beledigend uitgelaten dat daardoor het vertrouwen in de advocatuur was geschaad. Een deel van de uitlatingen was geciteerd in een dagbladartikel. Volgens de raad vertoonden de uitlatingen voldoende aanknopingspunten met de praktijkuitoefening.²⁶ Er was ook sprake van voldoende verband met de praktijkuitoefening van de advocaat die volgens de civiele rechter bij de aanvang van een overeenkomst tot verhuur van een praktijkruimte aan een andere advocaat bedrog had gepleegd. Hij liep bij de tuchtrechter tegen een berisping aan.²⁷ Bemiddeling in de echtscheiding tussen twee kennissen had ook aanknopingspunten met de praktijkuitoefening. Het beroep dat de advocaat deed op art. 8 EVRM (recht op eerbiediging van het privéleven) strandde. De advocaat had de klagende partij moeten adviseren een advocaat in te schakelen. Bovendien had hij zonder toestemming van klager gesprekken opgenomen.²⁸ Ook het verwickeld zijn in een geschil met de eigen familie kan voldoende aanknopingspunten vertonen met de praktijkuitoefening om de voor een volle toetsing geldende maatstaven toe te passen. Dat gebeurde bij een advocaat die weliswaar een andere advocaat inschakelde om hem bij te staan, maar 'tegen beter weten in' gebruik maakte van een volmacht die zijn kwetsbare en demente bejaarde moeder had gegeven om op haar naam een procedure te voeren.²⁹ De advocaat werd een schorsing opgelegd voor de duur van maar

liefst twaalf maanden, waarvan zes maanden voorwaardelijk.

3.2 Onvoldoende aanknopingspunten of verwevenheid met de praktijkbeoefening

Zijn de aanknopingspunten met de praktijkbeoefening afwezig of onvoldoende, dan geldt als criterium voor de beoordeling van het gedrag van de advocaat de vraag of dat gedrag in het licht van de beroepsuitoefening absoluut ongeoorloofd is en het vertrouwen in de advocatuur heeft beschadigd. Over het privégedrag van advocaten wordt met regelmaat geklaagd, niet zelden in de vorm van een dekenbezwaar. Een klacht over het ontbreken van een omgevingsvergunning voor de belettering van een kantoorpand van een advocaat, duidde de tuchtrechter aan als een 'bestuursrechtelijk burengeschil'; de klacht draaide om handelen als huurder van het pand. Hier werd geen verband gevonden tussen de gedragingen en de beroepsuitoefening en de klacht was kennelijk ongegrond.³⁰ Hetzelfde oordeel trof een klacht over een advocaat die bestuurslid was van de NOJG (een organisatie voor jacht en grondbeheer) en die de irritatie had gewekt van een van de leden van die organisatie. Dat de advocaat namens het bestuur via het e-mailadres van zijn kantoor met de klager correspondeerde leverde geen aanknopingspunt met de praktijkuitoefening op. De e-mails ondertekende de advocaat als bestuurslid van de NOJG; voldoende duidelijk was dat hij zijn e-mails in die hoedanigheid verzond.³¹ De klacht van een collega-advocaat over het onbetaald laten van een (betwiste) declaratie werd ongegrond verklaard.³² De advocaat had aan de verwerende advocaat diensten in de privésfeer verricht, te weten bijstand in een echtscheidingsprocedure. Zelfs het niet voldoen aan een vonnis tot betaling zou niet voor tuchtrechtelijke beoordeling in aanmerking komen, zo overwoog de raad. In een andere kwestie, waarin een advocaat een lening niet

25 RvD Amsterdam 8 november 2021, ECLI:NL:TADRAMS:2021:249 (klacht kennelijk ongegrond).

26 RvD Arnhem-Leeuwarden 20 september 2021, ECLI:NL:TADRARL:2021:195 (voorwaardelijke schorsing voor de duur van twee weken).

27 HvD 9 januari 2017, ECLI:NL:TAHVD:2017:4.

28 HvD 15 mei 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:83 (waarschuwing).

29 HvD 18 augustus 2019, ECLI:NL:TAHVD:2019:73.

30 RvD 's-Hertogenbosch (vz.) 8 oktober 2021, ECLI:NL:TADRSHSHE:2021:170 (klacht kennelijk ongegrond).

31 RvD 's-Hertogenbosch (vz.) 8 oktober 2021, ECLI:NL:TADRSHSHE:2021:172.

32 RvD Den Haag 1 december 2014, ECLI:NL:TADRSGR:2014:293.

had terugbetaald, stemde de betalingsachterstand de raad weliswaar zorgelijk, maar absoluut ongeoorloofd was deze niet. Van het voeren van verweer tegen de (rente op de) lening kon ook niet worden gezegd dat het vertrouwen in de advocatuur werd geschaad.³³

Tuchtrechtelijk laakbaar was het gedrag van een advocaat die had erkend dat hij een vrouw had lastiggevallen. Hij had haar tegen haar wil vele appberichten gestuurd, langdurig voor haar deur gestaan en bloemen gestuurd.³⁴ Mede gezien het openbare karakter van de misdragingen vond de raad dat de advocaat het vertrouwen in de advocatuur had geschaad en dat deze gedragingen voor een advocaat in het licht van zijn beroepsuitoefening absoluut ongeoorloofd waren. Daar kwam bij dat de advocaat naaktfoto's van de vrouw naar haar echtgenoot had gestuurd en haar eerder met die foto's onder druk had gezet om contact te blijven onderhouden. Ook dat was volgens de raad in het licht van de beroepsuitoefening absoluut ongeoorloofd. Niet tuchtrechtelijk verwijtbaar vond de raad in dezelfde zaak het negeren van de avondklok en de betrokkenheid bij het rijden onder invloed van een ander. Een advocaat tegen wie in 2019 aangifte was gedaan van bedreiging en huisvredebreuk in de privésfeer werd op een verzoek op grond van art. 60ab Advocatenwet in eerste aanleg geschorst.³⁵ Het hof hief deze maatregel echter op omdat een detentieperiode van enkele weken in verband met overtreding van de door de rechtbank opgelegde voorwaarden voor schorsing van de bewaring was geëindigd en

het gevaar voor herhaling niet meer zo groot werd geacht.³⁶

Zijn klachten over onwelgevallige uitlatingen, gelet op de vrijheid van meningsuiting, niet snel gegrond³⁷, de 'seksistische, antisemitische en neonazistische' uitlatingen van een advocaat (tegen)over medewerkers van zijn vorige kantoor vond de Haagse raad in het licht van de beroepsuitoefening 'volstrekt onacceptabel'. De advocaat had zich overigens niet gehouden aan een eerdere afspraak met de plaatsvervangende deken om niet meer rechtstreeks met voormalige kantoorgenoten te communiceren en hij was herhaaldelijk op de ongepastheid van zijn uitlatingen aangesproken.³⁸ Tot een ander oordeel kwam het hof in een zaak die eveneens over (voor de klager onwenselijke) uitlatingen ging.³⁹ Aan de ex-partner van de klager, een voormalige compagnon, had een advocaat e-mails verstuurd met daarin opmerkingen als zou de voormalige compagnon een bankrekening hebben leeggehaald en de balans met opzet deplorabel hebben voorgesteld. Omdat de verzending van de mails gerekend werd tot in de privésfeer, kon de klacht alleen dan gegrond worden verklaard als verweerder daarmee 'schade zou hebben toegebracht aan het aanzien van de advocatuur'. Dat was niet het geval. De uiting was niet voor openbaarmaking bedoeld en viel volgens het hof binnen de vrijheid die verweerder had.

Het veroorzaken van een ernstig auto-ongeluk onder invloed van (veel) alcohol, wat leidde tot veroordeling tot een langdurige onvoorwaardelijke gevangenisstraf, betaamt een behoorlijk advocaat niet.⁴⁰ Daaraan deed niet af dat de gedraging zich mogelijk in de privésfeer voordeed. De advocaat had het aanzien van de

33 RvD Amsterdam 8 april 2014, ECLI:NL:TADRAMS:2014:90.

34 RvD Arnhem-Leeuwarden 27 september 2021, ECLI:NL:TADRARL:2021:193 (voorwaardelijke schorsing voor de duur van twaalf weken met als bijzondere voorwaarde dat verweerder zich tijdens de proeftijd niet schuldig maakt aan soortgelijke privégedragingen).

35 RvD 's-Hertogenbosch 17 januari 2020, ECLI:NL:TADRSHE:2020:1. Deze advocaat had al een tuchtrechtelijk verleden met vergelijkbare kwesties, zie HvD 25 maart 2019, ECLI:NL:TAHVVD:2019:34.

36 HvD 24 juli 2020, ECLI:NL:TAHVVD:2020:130.

37 Zie bijv. RvD Den Haag (vz.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:TADRSGR:2021:175, in welke kwestie iemand blijkbaar aanstoot had genomen aan uitlatingen die een advocaat onder een pseudoniem, dat geen enkel verband hield met zijn hoedanigheid van advocaat, op Facebook had geplaatst.

38 RvD Den Haag 28 mei 2018, ECLI:NL:TADRSGR:2018:113, voorwaardelijke schorsing voor de duur van vier weken.

39 HvD 19 januari 2015, ECLI:NL:TAHVVD:2015:17.

40 HvD 30 januari 2015, ECLI:NL:TAHVVD:2015:32.

advocatuur zonder meer in ernstige mate en onherstelbaar geschaad. De gedraging was absoluut ongeoorloofd voor iedereen, maar in het bijzonder voor een advocaat. Hij werd geschrapt van het tableau, mede trouwens wegens andere klachten die wel de praktijkuitoefening betroffen. Een andere van ernstige verkeersdelicten verdachte advocaat had het aanzien van de advocatuur ook op ernstige wijze geschonden. Ze weigerde om mee te werken aan een ademanalyse en reed onverzekerd. Omdat zij ook anderszins in haar professionele attitude was tekortgeschoten, werd zij geschorst voor de duur van zestien weken, waarvan acht voorwaardelijk.⁴¹

Een advocaat was bij verstek veroordeeld tot een werkstraf van 80 uur en een maand voorwaardelijke gevangenisstraf wegens vernieling, mishandeling, bezit van harddrugs en belediging van een agent. Ook moest hij een schadevergoeding aan de benadeelde partij betalen en zich aan toezicht door de reclasering onderwerpen. In het licht van de beroepsuitoefening achtte de raad de misdragingen absoluut ongeoorloofd, waarbij de raad meewoog dat de advocaat als strafrechtadvocaat veelvuldig in aanraking kwam met de politie, het OM en de rechterlijke macht. Het vertrouwen in de advocaat als strafrechtadvocaat was beschadigd en daardoor had hij aan geloofwaardigheid ingeboet, aldus de raad.⁴² Dezelfde advocaat werd naderhand in verband gebracht met brandstichting en vernieling van een vakantiewoning van kennissen in Italië, gepleegd onder invloed van nogal wat alcohol.⁴³ De advocaat werd maar liefst 26 weken geschorst. Het hof overwoog dat het voor de behandeling van de klacht niet relevant was of er in Italië wel of geen strafrechtelijke procedure tegen de advocaat aanhangig zou zijn. Een advocaat die tweemaal was aangehouden en in verzekering gesteld wegens

bedreiging, vernieling en mishandeling en een aanmerkelijke snelheidsovertreding had begaan, waarvoor hij zich strafrechtelijk nog moest verantwoorden, had erkend dat hij met zijn handelen het vertrouwen in de advocatuur had geschaad. Mede omdat hij een eerdere toezegging niet was nagekomen om geen straf- en familiezaken meer te doen tot de beslissing op een dekenbezwaar en omdat hij voor een andere kwestie al een voorwaardelijke schorsing van een week had gekregen, werd hij voor twaalf weken geschorst, waarvan acht voorwaardelijk.⁴⁴ Nadat hij vervolgens weer vergelijkbare gedragingen had gepleegd, volgde een schrapping van het tableau.⁴⁵ Als absoluut ontoelaatbaar gold ook het onder invloed van verdovende middelen tegen verbalisanten schreeuwen en met de armen zwaaien. Deze feiten stonden niet op zichzelf. De advocaat had ook diverse verplichtingen uit de Verordening op de advocatuur geschonden. Bij de advocaat was bovendien 'een hoeveelheid harddrugs' aangetroffen. Eerder had de advocaat een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden gekregen en hij had ook een uitvoerig tuchtrechtelijk verleden. Het leidde, alles bij elkaar, ook tot een schrapping.⁴⁶

In een wat oudere zaak was een advocaat wegens het bezit van kinderpornografie veroordeeld tot een gevangenisstraf van twaalf maanden, waarvan negen maanden voorwaardelijk. Terwijl het hoger beroep in de strafzaak nog liep, schorste de tuchtrechter hem voorwaardelijk voor de duur van een jaar met als bijzondere voorwaarde dat de advocaat tijdens de proeftijd van twee jaar geen jeugdzaken zou behandelen en ook geen minderjarigen in piketdiensten zou bijstaan.⁴⁷

3.3 Korte conclusie op basis van de rechtspraak

Verwevenheid met de beroepsuitoefening wordt vrij snel aangenomen, zo stelde Rammeloo in 2010, misschien omdat veel advoca-

41 RvD Arnhem-Leeuwarden 27 maart 2017, ECLI:NL:TADRARL:2017:102.

42 RvD Den Haag 24 november 2014, ECLI:NL:TADRSGR:2014:313 (schorsing voor de duur van twee maanden; er speelden overigens ook andere klachten, zoals schending van de geheimhoudingsplicht door een tas met dossiers in een horecagelegenheid achter te laten).

43 HvD 26 maart 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:52.

44 HvD 25 maart 2019, ECLI:NL:TAHVD:2019:34.

45 HvD 26 april 2021, ECLI:NL:TAHVD:2021:78.

46 RvD 's-Hertogenbosch 21 juni 2021, ECLI:NL:TADRSHS:2021:115.

47 RvD Den Haag 12 april 2010, ECLI:NL:TADRSGR:2010:YA0499.

ten ook buiten kantoor graag uitdragen dat ze advocaat zijn.⁴⁸ Ook uit de recentere rechtspraak blijkt dat een gering aanknopingspunt voldoende is om privégedrag vol te toetsen aan art. 46 Aw.

Herregodts concludeerde in 2019 op basis van haar rechtspraakonderzoek dat gedragingen die absoluut ongeoorloofd worden geacht vaak ook voldoen aan strafrechtelijke delictsomschrijvingen. In tuchtrechtelijke zin absoluut ongeoorloofde gedragingen zijn volgens haar echter 'zeker niet per definitie strafbaar en andersom nog minder, maar de overlap lijkt wel groot'. Niet alle onwenselijke of asociale gedragingen in privé zijn vanuit tuchtrechtelijk oogpunt relevant, zo vervolgt zij, alleen de gedragingen met een bepaalde ernst of zwaarte.⁴⁹ Ik denk dat deze conclusies anno 2022 nog steeds kunnen worden getrokken.

4. Samenloop van een tuchtrechtelijke procedure en strafrechtelijke vervolging

Als niet-vrijwillig tuchtrecht ligt het advocatentuchtrecht dichter dan vrijwillig tuchtrecht tegen het strafrecht aan.⁵⁰ Naarmate het tuchtrecht punitiever uitpakt, ligt het voor de hand om acht te slaan op de vereisten van art. 6 lid 3 EVRM.⁵¹ Een tuchtrechtelijke veroordeling staat echter niet in de weg aan strafrechtelijke vervolging en veroordeling en omgekeerd. De advocaat die een (zeer) scheve schaats heeft gereden kan zich niet beroepen op het beginsel *ne bis in idem* als zij of hij zich zowel tuchtrechtelijk als strafrechtelijk moet verantwoorden, ook niet als het om privégedrag zou gaan.

Daardoor kunnen samenloopproblemen ontstaan. Als beide procedures over hetzelfde feitencomplex gaan, kunnen de strafrechtelijke waarborgen, zoals het zwijgrecht en het *nemo tenetur*-beginsel, illusoir worden. Bovendien kan dubbele bestraffing het gevolg zijn.

In de tuchtprocedure moet de advocaat, anders dan in de strafrechtelijk procedure, in beginsel actief verantwoording afleggen, wat het risico van zelfincriminatie in zich bergt. Veelal zal snel ingrijpen door de tuchtrechter gewenst zijn, zodat de kans groot is dat de tuchtprocedure vooruitloopt op de strafzaak. Omdat een tuchtklacht kan leiden tot maatregelen met een punitief karakter, met name het opleggen van een geldboete, schorsing of schrapping van het tableau, stelde de regering bij de wijziging van de Advocatenwet in de jaren 10 aanvankelijk voor dat advocaten in het kader van het tuchtrechtelijk vooronderzoek een zwijgrecht toekomt, analoog aan art. 99a lid 8 Wet op het notarisambt. Ook zou de vooronderzoeker de plicht krijgen om de betreffende advocaat de cautie te verlenen.⁵² Het voorstel werd echter geschrapt na bezwaren van de NOV en de raden en het hof van discipline.⁵³ Een zwijgrecht van beroepsbeoefenaren en de cautie zouden in de weg kunnen staan aan waarheidsvinding in het tuchtrecht en het aanpakken van schendingen van beroepsnormen door advocaten.

In de literatuur worden enkele suggesties gedaan om samenloopproblemen althans gedeeltelijk te voorkomen. Bij tucht- en strafzaken waarin een beroepsverbod aan de orde kan komen, dient volgens Geertsma en Slaghekke een geregeleerde afstemming tussen het OM en de toezichthouder plaats te vinden om 'onaanvaardbare dubbele bestraffing te voorkomen'.⁵⁴ Tjittes wijst op de opvatting in de literatuur dat het OM bij de vervolging en de strafrechter bij de veroordeling met een reeds opgelegde tuchtmaatregel rekening

48 L. Rammeloo, 'Voorbeeldig gedrag gevraagd. Privégedrag tuchtrechtelijk getoetst', *Advocatenblad Tuchtrechtspecial*, april 2010, p. 19-21.

49 R.L. Herregodts, *Gemeenschappelijke normen voor vertrouwensberoepen*, Den Haag: Bju 2019, p. 147 en ook p. 40.

50 Uitvoerder: T. Cleiren & J.W. Fokkens, 'Tuchtrecht en het nemo tenetur-beginsel. Ontwikkelingen in de betekenis van het nemo tenetur-beginsel voor het wettelijk geregeld tuchtprocesrecht' in: E. Bleichrodt e.a. (red.), *Onbegrensde strafrecht – liber amicorum Hans de Doelder*, Oisterwijk: WLP 2013, p. 191-204, i.h.b. p. 192.

51 In dezelfde zin J. Geertsma & M. Slaghekke, 'Het ontzetten uit beroep of ambt', *NJB* 2015/2170, p. 3005.

52 *Kamerstukken II* 2011/12, 32 382, nr. 10 (tweede nota van wijziging, art. 46m lid 5 Aw), p. 81.

53 Zie de derde nota van wijziging, *Kamerstukken II* 2012/13, 32 382, nr. 14 en *Kamerstukken II* 2012/13, 32 382, nr. 13 (nota n.a.v. verslag), p. 33.

54 J. Geertsma & M. Slaghekke, 'Het ontzetten uit beroep of ambt', *NJB* 2015/2170, p. 3006.

moet houden.⁵⁵ Arnouts c.s. bepleiten een wettelijke regeling, een 'af-Kaderwet Tucht-recht', waarin verhelderd wordt wat de gevolgen moeten zijn bij een samenloop van procedures en cumulatie van maatregelen.⁵⁶

Op de vraag hoe te voorkomen is dat in de tuchtprocedure afgelegde verklaringen in het strafdossier terecht komen, doet Herregodts de suggestie om wettelijk te bepalen dat die verklaringen niet bruikbaar zijn als bewijs in een strafrechtelijke procedure. Dat zou, aldus Herregodts, de effectiviteit van de tuchtprocedure ten goede komen.⁵⁷

Samenloopproblemen doen zich in de praktijk daadwerkelijk voor. Op een verzoek op grond van art. 60ab Aw oordeelde de Bossche raad aan de hand van de bevindingen uit een strafrechtelijk onderzoek, mede in het licht van de verklaringen van de advocaat, dat niet, althans onvoldoende kon worden vastgesteld dat er sprake was van ernstige vermoedens van strafbaar handelen.⁵⁸ Daardoor kon de raad niet vaststellen dat er sprake was van een ernstig vermoeden van reëel of dreigend onbetamelijk handelen. De advocaat was verdacht van handel in of invoer van harddrugs en van witwassen, maar had iedere betrokkenheid ontkend. Bij een doorzoeking in de woning van de advocaat was weliswaar een groot bedrag aan contanten en een vijftal horloges met een hoge waarde aangetroffen, maar de advocaat had daarvoor ter zitting van de raad een verklaring gegeven en verklaringen van derden overgelegd. Deze verklaringen moesten in het kader van het strafrechtelijk onderzoek nog nader worden onderzocht. De raad wees het verzoek van de deken af. Een andere zaak betrof een advocaat die ervan werd verdacht dat hij zich als curator had verrijkt ten koste van een failliet vastgoedbedrijf.

Er liep een strafrechtelijk onderzoek, om welke reden de advocaat zich niet inhoudelijk wilde verweren. Om te voorkomen dat de advocaat zich zou incrimineren werd de zaak aangehouden voor aanvullend onderzoek door de deken. De raad verzocht de deken na enige tijd te rapporteren over de verdere ontwikkelingen.⁵⁹ De advocaat had zich overigens uit laten schrijven van het tableau, dus er was geen urgente reden om tot een uitspraak te komen.

In een andere zaak oordeelde de raad 's-Hertogenbosch dat het feit dat de strafzaak tegen een advocaat nog liep, niet in de weg stond aan een tuchtrechtelijke beoordeling van de gedragingen.⁶⁰ Een verzoek om aanhouding totdat in de strafzaak onherroepelijk zou zijn beslist wees de raad af. Er stonden dan ook zeer belastende feiten vast. De advocaat had over twee jaren te weinig winst voor de inkomstenbelasting opgegeven. Het ging om bedragen van € 53.215 en € 125.000. Bovendien had hij derdengelden naar zijn (privé)rekening geboekt en daarover in de strafzaak tegenstrijdige verklaringen afgelegd. In eerste aanleg was hij al veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf, waarvan drie voorwaardelijk. Gelet ook op eerdere tuchtrechtelijke veroordelingen was er volgens de raad sprake van een patroon van onjuist, althans misleidend informeren en kans op herhaling. Er volgde een schrapping. Tot een schrapping kwam de raad van discipline 's-Hertogenbosch ook na een dekenbezwaar tegen een advocaat die tijdens politieverhoren had erkend betrokken te zijn geweest bij de (bemiddeling in) handel in verdovende middelen en wapens.⁶¹ De Rechtbank Rotterdam had de gevangenhouding voor de duur van negentig dagen bevolen. Uit de strafzaak bleek tevens dat er, naar de advocaat erkend had, sprake was van verslavingsproblematiek. Het beroep op de onschuldpresumptie wees de tuchtrechter van de hand.

55 R.P.J.L. Tjittes, 'Samenloop van tuchtrecht, strafrecht en privaatrecht bij beroepsaansprakelijkheid', *Ars Aequi* 1995, p. 102-109.

56 C.J.J.C. Arnouts, M.F. Mooibroek & J.G. Geertsma, 'Het primaat van het tuchtrecht', *WPNR* 2016/7119.

57 R.L. Herregodts, 'Samenloop van een tuchtrechtelijke en een strafrechtelijke procedure', *TBS&H* 2021, p. 194-202.

58 RvD 's-Hertogenbosch 23 april 2021, ECLI:NL:TADRSH:2021:73.

59 RvD Arnhem-Leeuwarden 23 juli 2018, ECLI:NL:TADRARL:2018:172.

60 RvD 's-Hertogenbosch 1 december 2021, ECLI:NL:TADRSH:2021:196.

61 RvD 's-Hertogenbosch 11 juni 2018, ECLI:NL:TADRSH:2018:82.

5. Tot slot

Een vertrouwensrelatie kan niet bestaan als er twijfel heerst over de eerlijkheid, de rechtschapenheid, de onkreukbaarheid of de oprechtheid van de advocaat.⁶² Hoewel in het algemeen het doel van het wettelijke tuchtrecht wordt omschreven als het bewaken en bevorderen van de kwaliteit van de beroepsuitoefening en het voorkomen van ongewenste gedragingen in het kader van de beroepsuitoefening,⁶³ is een parallel doel het versterken en borgen van het maatschappelijke vertrouwen in de beroepsgroep.⁶⁴ Het tuchtrecht ziet dus niet alleen op het strikt beroepsmatige handelen, maar heeft ook als doel het vrijwaren van de beroepsgroep van uitwassen.⁶⁵ De Groot-van Leeuwen stelt kernachtig: Door de uitspraken en sancties van de tuchtrechter dient duidelijk te worden gemaakt dat er voor boeven, beunhazen, charlatans en morele randfiguren geen plaats is in de juridische beroepsgroepen.⁶⁶

Blijkens de rechtspraak roept de tuchtrechter advocaten die zich privé aan een ernstig misdrijf schuldig maken een halt toe, omdat zo'n misdrijf voor advocaten absoluut ontoelaatbaar is en het vertrouwen in de advocatuur ondermijnt. Veel nauwer lijken de mazen van het tuchtnet in de praktijk voor privégedrag niet te zijn, of er moeten bijkomende gronden zijn, zoals schending van de beroepsregels of

van afspraken met de deken. Een duidelijke regeling om dubbele bestraffing van misdrijven te voorkomen en om advocaten niet te verplichten indirect aan een strafrechtelijke veroordeling bij te dragen, zou wel gewenst zijn, al lijken de samenloopproblemen in de praktijk redelijk beperkt.

Prof. mr. D.J.B. (Diana) de Wolff
Bijzonder hoogleraar advocatuur aan de UvA.

62 Aldus regel 2.2 van de gedragscode voor Europese advocaten van de CCBE.

63 C.A. Bol, *Het wettelijk tuchtrecht voor de gezondheidszorg; een kwaliteitsinstrument op tegenspraak*, Publiss 2020, p. 241-243; R.L. Herregodts, *Gemeenschappelijke normen voor vertrouwensberoepen*, Den Haag: Bju 2019, p. 28-35; C.J.J.C. Arnouts, M.F. Mooibroek & J.G. Geertsma, 'Het primaat van het tuchtrecht', *WPNR* 2016, 7119; J. Soeharno, 'Een nieuw panopticon: over het doel van tuchtrecht', *Ars Aequi* 2016, p. 494-498; R.L. Herregodts, 'Samenloop van een tuchtrechtelijke en een strafrechtelijke procedure', *TBS&H* 2021, p. 194-202.

64 Werkgroep-Huls, *Beleidsuitgangspunten wettelijk geregeld tuchtrecht*, 2006, p. 14.

65 *Kamerstukken I* 2013/14, 32 382, C, p. 9.

66 L.E. de Groot-van Leeuwen, 'Tuchtrecht voor de juridische beroepen: wee en wel', *Ars Aequi* 2016, p. 534.